

Nagy M. Boldizsár, szerk. 2024. *These Roma are Queer? Roma LGBTQ+ Antológia*. 146 oldal. ISBN 978-615-82374-5-1

A *These Roma are Queer* című antológia a Háttér Társaság támogatásával, a Leányvállalat és az Ame Panzh kollektíva együttműködésében jött létre. A kooperáció résztvevőinek munkássága figyelemreméltó. A Háttér Társaság Magyarország legrégebbi és legjelentősebb LGBTQ+ szervezete, amely 1995-ben alakult. A szervezet célja a leszbikus, meleg, biszexuális, transznemű, queer és interszex (LMBTQI) emberek jogainak védelme, a társadalmi egyenlőség előmozdítása, valamint a közösség tagjainak támogatása. A Leányvállalat egy fiatal, független magyar kiadó, ami elsősorban társadalmilag érzékeny, progresszív témákat feldolgozó könyveket jelentet meg. Különösen fontosnak tartják a marginalizált közösségek hangjának és történeteinek bemutatását, ezért publikációik gyakran fókuszálnak olyan kérdésekre, mint az LGBTQ+ jogok, a feminizmus, valamint az etnikai és társadalmi kisebbségek tapasztalatai. Az Ame Panzh egy magyar roma értelmiségi kollektíva, amelynek célja a roma közösségek sokszínűségének és kulturális gazdagságának bemutatása, valamint a roma identitás és társadalmi helyzet szélesebb körű megismertetése. Az „Ame Panzh” kifejezés lovári nyelven azt jelenti: „Mi öten,” ami a csoport közösségi és kollaboratív szemléletére utal.

A *These Roma are Queer* című antológia szerkesztője Nagy M. Boldizsár kritikus, műfordító, újságíró, *Az első* (2017) szerkesztője és a *Meseország Mindenkié* (2020) felelős szerkesztője. A kötet előszavát Márton Joci, Roma LGBTQ+ aktivista, közéleti személyiség, az Ame Panzh csoport alapító tagja, az *Ownning the Game* Roma LGBTQ+ kiállítás megálmodója jegyzi.

A kötet hű az antológia műfajához, a benne szereplő írások kollaboratív módszerrel készültek: a felkért írók szorosan együttműködtek történeteik szereplőivel – Nili, Takács Bogi; György Gábor Benjámin, Kemény Zsófi, Tamás Etelka, Nagy M. Boldizsár, Tólos Atanáz; Farkas László, Ayhan Gökhan, Oláh-Bebesi Bori; Bódi Gabriella, Suha Nikolett és Illés Márton –, akik megosztották velük többszörösen kisebbségi helyzetű, többszörösen megkülönböztetett, s így interszekcionális¹ elemzést igénylő roma LGBTQ+ identi-

¹ Kimberlé Crenshaw, amerikai jogász nehezményezte, hogy a feminista követelésekből és az afro-amerikaiak kisebbségi jogküzdemeiből is kimaradnak az afro-amerikai nők érdekei. Az afro-amerikai kisebbségi csoport jogi és társadalmi követelései nem igen bővelkedtek nőjogi kérdésekben. Bár a feminizmus foglalkozott nőjogi témakörökkel, nem feltétlen egyeztek az érdekek az afro-amerikai nők és a fehér középosztálybeli nők csoportjai. Előbbiek például a szülészeti ellátás pozitív változását helyezték volna előtérbe, míg utóbbiak az abortuszhoz való jogot. Crenshaw (1991) az interszekcionalista megközelítéssel láthatóvá tett egy olyan csoportot, akinek érdekei addig láthatatlanok voltak.

táshoz fűződő élményeiket, tapasztalataikat, emlékeiket. Ezek a valós megélések képezik a történetek alapját, melyek ellentmondanak az eddig ismert, többségi társadalom és hatalmi diskurzusok által konstruált reprezentációknak és sémáknak, legyen szó romellenességről, homofóbiáról vagy transzfóbiáról. Sőt, a kötet ennél még tovább megy. Kihasít egy darabot magának a magyar irodalom, kultúra és társadalom teréből, hogy helyet követeljen a roma LMBTQ+ személyek művészi ábrázolásának, pontosan úgy, ahogyan azt egy roma LMBTQ+ antológiától várnánk: szórakoztatóan, érzelmesen, színesen – már ami a történetek műfajait, az írók stílusát, vagy az elbeszélő perspektívákat és szereplőket illeti – és legfőképpen, őszintén.

Az első történetben egy budai, jómódú, első generációs roma értelmiségi édesanya meséli el leszbikus lányának előbújás-történetét, saját kétségbeesését, lelkiismeretfurdalását majd teljes mértékű elfogadását, feltétel nélküli szeretetét. A második történet egy kis településen élő queer fiatalról szól, aki keresi önmagát, szexualitását és nemiségét. A fókuszban a szereplő magánya, izgalma és kérdései állnak az önfelfedezés útján egy valamelyest elfogadó és támogató közegben. A harmadik történet egy elképzelt találkozásról szól az író és a főhős, egy meleg roma gyárimunkás férfi között, aki mellékállásban műkörmöt épít – a történetben éppen az íróét. Az elbeszélés középpontjában az író saját privilegizált és a főhős többszörösen marginalizált helyzetében való hasonlóságok és különbségek keresése áll. A negyedik történetben egy felnőtt leszbikus roma nő mesél transzgenerációs örökségeiről, párkapcsolati mérföldköveiről, sikertelen lombik próbálkozásairól és sajátos módon mégis megtalált s megélt anya szerepéről. Az ötödik elbeszélés egy megválaszolatlan levelezésben mutatja be egy miskolci cigánysoron élő meleg kisfiú roma és LMBTQ+ identitására találását, fűszerezve több miskolci roma család kialakítási ügyével és a család amerikai emigrálás történetével, mely „fekete tükörben” mutatja be a rasszizmus, cigányellenesség, xenofóbia és homofóbia földrészekén átívelő masszív jelenlétét. A hatodik novellában egy Németországban élő meleg roma férfi mesél szexuális tapasztalatairól, párkapcsolati elakadásairól és drámáiról, mentális nehézségeiről és küzdelmeiről. A hetedik történetben egy aszexuális roma férfi tárja fel véleményét és megéléseit a nemétől elvárt libidó-központú macsóizmus és a gyengéd, romantikus, aszexuális működésmód között. A nyolcadik olvasmányban egy berlini diszkóban járunk, ahol egy diplomás, felsővezetői állásban lévő leszbikus nő éppen kiereszti a gőzt, melyet a romasága kapcsán megélt teljesítménykényszer okozta stressz megkövetel tőle. A főhős az est előrehaladtával felfedi saját önfogadásához és önfelvállalásához vezető útját, és kíméletlenül számot vet a magyar és a német LMBTQ+ emberekhez fűződő attitűdjének különbségeit illetően.

A kilencedik elbeszélésben egy leszbikus egyedülálló anya roma identitásával, LMBTQ+ identitásával és túlsúlyosként nőiségével kapcsolatos tapasztalatait és nehézségeit tárja fel. Az utolsó történetben egy meleg roma kisfiú kereszténységgel, romaságával és szexuális önfelfedezésével való vívódása bontakozik ki, rengeteg félelemmel mások és Isten elfogadására vonatkozóan.

A felsorolt történetek több sztereotípiát is megdöntenek, mint az „elfogadó nyugat,” „a műveletlen romák” vagy a „befogadó keresztények”. A kötetben több osztály, több földrajzi helyszín és társadalmi réteg is megmutatkozik, és az LMBTQ+ közösségen belül is több identitás – az akronimból több „betű” – képviselteti magát. Egy többségi, privilegizált csoport tagja számára az előítéletek állandó jelenléte, ami eddig elképzelhetetlen és felfoghatatlan volt, most érthetővé és átélhetővé válik. Mégis, az empátiára készített olvasó azt érezheti, hogy a sok különbözőségeen túl vannak hasonlóságok, közös pontok, amelyek mentén közelíthetünk egymáshoz. A gyász, a sikertelen lombik programok, a mentális nehézségek és a szerhasználat, a párkapcsolati gubancok és a családi drámák, a transzgenerációs terhek, a megfelelési kényszer, a beilleszkedési problémák, az önismereti útkeresés mind olyan élmények, melyekben osztozunk. Mégis, miközben a történetek velünk (többségi, privilegizált társadalmi csoport tagjaival) a hasonlóságokon alapuló hidat építik, addig a roma LMBTQ+ csoporton belül a diverzitásra hívják fel a figyelmet, miközben az interszekcionalista identitás helyzetéből mutatnak be különböző együttjárásokat, együttthatásokat (roma-meleg-keresztény-falusi, roma-leszbikus-egyedülálló anya-szegény, stb).

A különböző roma LMBTQ+ kutatásokból a következőket tudhatjuk a roma LMBTQ+ személyekről:

1. Többszörösen marginalizált, interszekcionális helyzetben vannak, mivel egyszerre tapasztalnak meg cigányellenességet, homofóbiát, transzfóbiát és patriarchális elnyomást a többségi társadalom, a roma közösségük, a családjuk, illetve az LMBTQ+ csoport tagjai felől. (Kurtić, 2013; Baker, 2015; Fremlová, 2017, 2022; Máté, 2018; Géczy, 2024)
2. Jellemző rájuk a láthatatlanság és a reprezentáció hiánya, hiszen nincsenek képviselve/ megjelenítve a társadalmi, politikai és közéleti diskurzusokban, kiszorulnak az LMBTQ+ mozgalmakból és a feminista körökből, illetve a jogi és intézményi területekről is. A láthatóság hiánya akadályozza a közös identitás kialakulását és a közösségi képviseletet is. (Kurtić, 2013; Baker, 2015; Fremlová, 2022 Máté, 2018; AraArt, 2021; Géczy, 2024)
3. Mindezek együttes eredménye lehet egy elszigetelt és konfliktusos identitás. Az érintettek gyakran kettős életet élnek, vagy identitásuk egy

részt elrejtik a kiközösítés és diszkrimináció elkerülése érdekében. Ez belső konfliktusokhoz, elszigeteltséghez és a közösségi hovatartozás részleges, csorbult érzéséhez vezet, (Baker, 2015; Fremlová, 2017)

A fenti pontokban hivatkozott, objektív² kutatásokra és elméletekre támaszkodó munkák igen szűk réteghez szólnak, míg a *These Roma are Queer* antológiakötet képes lehetne szélesebb olvasóközönséget is megszólítani, aki szórakozni, elmélyülni, gondolkodni, változtatni vágya. Persze ne legyünk naivok. Erősen közrejátszik e kötet „népszerűsítésében,” aktualitásának hangsúlyozásában a 2021. évi LXXIX. törvény – közismertebb nevén a „melegpropaganda-ellenes törvény,” mely korlátozza az LMBTQ+ tartalmak nyilvános elérhetőségét gyermekek számára. A kötet jelenleg kereskedelmi forgalomban nem kapható.

A könyv bemutatójára 2024. november 15-én került sor a budapesti Bura Galériában egy pop-up kiállítás keretein belül, melyben roma és queer művészek munkái voltak megtekinthetők. A kiállítás 2024. november 15-23 között volt látogatható. A látogatók ingyenesen hazavihettek egy példányt a kötetből.

A magyar antológia előfutára – vagy ahogy a kötetben hivatkoznak rá, előképe – a *This Arab Is Queer: An Anthology by LGBTQ+ Arab Writers* című könyv, mely 2022-ben jelent meg Elias Jahshan szerkesztésében a Saqi Books kiadásában. A 18 queer arab író személyes visszaemlékezését tartalmazó kötetet nagy kritikai elismerés övezte. Érdekesség, hogy az azóta is „úttörő munkaként” emlegetett kiadvány döntős volt a 2023-as Lambda Irodalmi Díjak és a Bread and Roses Award versenyében, ezzel szemben a magyar kötet alig ismert, nincs visszhangja még a hazai berkekben sem; mindössze két médium – a *Könyves Magazin* és a *Telekom Spots* – számolt be létezéséről.

Véleményem szerint a *These Roma are Queer* nem pusztán szépirodalmi kikapcsolódás, társadalmi látlelet, érzékenyítő olvasmány vagy reprezentációstérben való mező hódítás. Fontos társadalmi osztályokon, rétegeken, kultúrákon és egyéb szocioökonómiai vagy geográfiai tereken átívelő kérdést feszeget, melynek nehézségében mindannyian osztozunk: felfedezésre hív önmagunk megismerésének és elfogadásának rögzös útjain.

Géczy Dorottya

² A kutatói objektivitás vitatásában magam is osztozom. Tudásunk nem semleges: az adatok, tények vagy tapasztalatok előállítása mindig a nem, az osztály, a faj/etnicitás, a szexualitás, a kultúra, a nyelv, a státusz, az életkor és a geopolitikai háttér szempontjából lokalizálódik (Haraway, 1988), vagyis a kutató munkáját mindig befolyásolja a saját nézőpontja (Harding 2004). Természetesen így is objektívebb műfaj egy tudományos értekezés, mint egy novella vagy episztoła.

Felhasznált irodalom

- AraArt. 2021. *The roma LGBTIQ minority and its status in selected EU countries* (Cz, Sk and Hu) <https://www.araart.cz/en/roma-lgbt/analyticka-studie-o-stavu-lgbt-romske-mensiny> (utolsó letöltés: 2024.12.01.)
- Baker, Daniel. 2015. „The Queer Gypsy.” *Roma Rights: Journal of European Roma Rights Centre* 20(2): 87-92.
- Crenshaw, Kimberlé. 1991. „Mapping the margins: Intersectionality, identity politics and violence against women of color.” *Stanford Law Review* 43(6): 1241-1299.
- Fremlová, Lucie. 2017. *The Experiences of Romani LGBTIQ people: Queer(y)(ing) Roma*. Unpublished PhD thesis. University of Brighton.
- Fremlová, Lucie. 2022. *Queer Roma*. New York: Routledge.
- Géczy, Dorottya. 2024. „Interszekcionalitás és szociálpszichológia: Roma LMBTQ+ emberek identitáskézisei és megküzdési stratégiái Magyarországon.” *Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat* 14(1):14-37.
- Géczy, Dorottya. 2024. *Roma LMBTQ+ tanulmányok*. Budapest: Diverse Youth Network.
- Kurtić, Vera. 2013. *Dzuvljärke: Roma Lesbian Existence*. European Roma Rights Centre. <http://www.errc.org/cms/upload/file/dzuvljärke-roma-lesbian-existence.pdf>
- Levitanus, Mariya and Kislitsyna, Polina. 2022. “I love my country, but it does not love me back:’ queer (inner) emigration narratives in Kazakhstan and Russia.” *Researching gender and sexuality in Eastern European history and post-socialist present: Does race matter? Conference*. Södertörn University, Stockholm, Sweden. Unpublished Conference Paper. 2022.
- Magyarország Országgyűlése, 2021. évi LXXIX. törvény, elérhető: Magyar Közlöny.
- Máté, D. (2018). „Roma generációk értékválasztásai és az LMBTQ+.” *Cigányok/romák Magyarországon* 30(3): 55-71.